

Nauka doradztwu

-
- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
 - Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
 - AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
 - Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

Informacje WPR

-
- Plan strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej z perspektywy Unii Europejskiej

Dobre przykłady

-
- Tereny podmokłe i torfowiskowe – gdzie ich szukać?

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego

Wprowadzenie

Infrastruktura społeczna definiowana jest jako podstawowe urządzenia i instytucje usługowe niezbędne do funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa¹. W Polsce po raz pierwszy słowo infrastruktura zastosowano w 1959 roku, a od połowy lat siedemdziesiątych stało się często używanym wyrazem. Dla rozwoju infrastruktury społecznej niezbędna jest infrastruktura techniczna, czyli obiekty, urządzenia i instalacje, takie jak: sieć wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa i drogowa oraz sieci energetyczne i telekomunikacyjne potrzebne dla właściwego funkcjonowania działów gospodarki i społeczeństwa.

Infrastruktura społeczna stanowi materialną podstawę usług socjalnych i kulturalnych. Są to m.in. szpitale, sanatoria, domy pomocy społecznej, szkoły, przedszkola, obiekty kulturalne (biblioteki, kina, teatry, opery), obiekty sportowe (stadiony, hale

widowiskowo-sportowe). Odgrywa więc bardzo ważną rolę w funkcjonowaniu społeczności lokalnych. Stanowi materialną podstawę zaspokojenia bezpośrednich potrzeb społeczeństwa. Usługi zaliczane do usług infrastruktury społecznej umożliwiają stworzenie właściwych standardów życia ludności w zakresie: oświaty i wychowania, ochrony zdrowia i pomocy społecznej, sportu, rozrywki i wypoczynku oraz kultury. Ich dostępność przekłada się na jakość życia i atrakcyjność mieszkania na wsi.

Cel, źródła danych empirycznych oraz metody badawcze

Celem badania² była identyfikacja obszarów, które mają utrudniony dostęp do podstawowych usług społecznych, m.in. z zakresu zdrowia, edukacji czy kultury na terenach wiejskich w województwie mazowieckim. W badaniu dokonano także oceny zmian jakie nastąpiły po akcesji Polski do Unii Europejskiej.

Przedmiotem badań był przede wszystkim stan oraz zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich w województwie mazowieckim. Przyjęto następujące grupy wskaźników infrastruktury społecznej: ochrona zdrowia, usługi opiekuńcze, warunki mieszkaniowe, edukacja, rynek pracy, kultura i cyfryzacja.

² Dotyczy badania IERiGŻ-PIB, zadanie nr. 3.1.5, pt. „Identyfikacja obszarów, które mają utrudniony dostęp podstawowych usług (opieka zdrowotna, społeczna)” w projekcie nr 3, pt. „Opracowanie idei Smart Villages Mazowsza”. Wykonawcy zadania: B. Chmielewska i Ł. Chmielewski; Koordynator: SGGW. Finansowanie: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2022.

¹ encyklopedia.pwn.pl; sjp.pwn.pl

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Przedmiotem badań był przede wszystkim stan oraz zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich w województwie mazowieckim.

W opracowaniu skupiono się na analizie stanu i zmian infrastruktury społecznej oraz znaczenia tych zmian dla zmniejszenia utrudnień w dostępie do podstawowych usług społecznych. Mniejsze utrudnienia w dostępie do podstawowych usług społecznych wskazują na poprawę jakości życia mieszkańców wsi. Analizą objęto lata 2005-2020, co wynika przede wszystkim z przyjęcia do badań okresu od integracji Polski z UE i jej znaczenia dla przemian jakie w tym czasie dokonały się na wsi. Kierowano się również dostępnością danych empirycznych w układzie wojewódzkim oraz w podziale na wieś i miasto. Źródłem danych empirycznych są przede wszystkim dane dostępne w cyklicznych publikacjach GUS: *Obszary wiejskie w Polsce*; tablice przeglądowe: Polska i nr 14 Mazowsze (kolejne lata) oraz

Budżety gospodarstw domowych (kolejne lata) oraz Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2019), 2021. Obliczono wybrane wskaźniki infrastruktury społecznej; zastosowano metodę analizy porównawczej.

Znaczenie infrastruktury społecznej na wsi

Analiza zmian infrastruktury społecznej na wsi pozwala szukać odpowiedzi na pytanie: Czego najbardziej brakuje na wsi młodym rodzinom?

Obszary wiejskie identyfikowane były dawniej jedynie z rolnictwem i produkcją żywności, ale procesy globalizacyjne i integracyjne wywarły znaczący wpływ na przekształcenia struktury gospodarczej, ekonomicznej i społecznej na terenach wiejskich oraz na zmiany architektury w krajobrazie rustykalnym. W efekcie, poprzez tworzenie na wsi podobnych do miejskich warunków życia oraz zapewnienie mieszkańcom wsi dostępności do szeroko rozumianych osiągnięć cywilizacyjnych, następuje stopniowe wyrównywanie się poziomu życia mieszkańców wsi i miast. Ten pozytywny trend utrzymuje się w następstwie kreowania innowacyjności i wielofunkcyjnego charakteru wsi. Wyniki badań wskazują na wzrost zadowolenia mieszkańców obszarów wiejskich z rozszerzania się zakresu usług społecznych. Mają one znaczenie dla poprawy niekorzystnego potencjału demograficznego na wsi. Przykładem jest województwo mazowieckie, w którym w latach 2005-2020 nastąpił wysoki wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (o 38%), podczas gdy w wieku produkcyjnym nastąpił jego spadek o 3,0%, a w wie-

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

ku przedprodukcyjnym wzrost zaledwie o 3,3%. Obserwuje się także niekorzystne pod względem demograficznym tendencje migracyjne, głównie młodych mieszkanki wsi. W latach 2005-2020 odnotowano spadek liczby kobiet w wieku przedprodukcyjnym na wsi o 10,0% podczas gdy w mieście nastąpił wzrost o 12,4%. Może to wynikać z bardziej utrudnionego na wsi niż w mieście dostępu do infrastruktury społecznej (m.in. żłobków, przedszkoli i szkół podstawowych). W wieku produkcyjnym na wsi przybyło 6,1% kobiet, a w mieście ubyło 11,1%, co może wynikać m.in. z niższych kosztów mieszkania i utrzymania oraz poprawy warunków dojazdu do miejsca pracy w mieście, w następstwie głównie poprawy infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich. W wieku poprodukcyjnym na wsi przybyło 23,3% kobiet, a w mieście 45,2%, co może być związane z lepszą dostępnością do placówek opieki zdrowotnej w mieście niż na wsi. W 2020 r. na mazowieckiej wsi były 602 przychodnie, tj. o 54% więcej w porównaniu z 2005 r., a w mieście 2495, tj. o 123% więcej niż w 2005 roku³.

Wraz z rozwojem przychodni nastąpił także wzrost praktyk lekarzy ogółem, w tym lekarzy dentystów. Jedną z podstawowych przyczyn zmian było otwieranie na szeroką skalę usług komercyjnych w zakresie praktyk lekarskich i stomatologicznych. Płatne usługi lekarskie i dentystyczne są częstym utrudnieniem w zaspokajaniu w pełni potrzeb z zakresu opieki zdrowotnej dla ludności głównie o niskich dochodach. Wskazują na to m.in. wy-

³ Obszary wiejskie w Polsce w 2020, GUS, 2022.

niki badań budżetów gospodarstw domowych⁴.

Pozytywnym elementem w zakresie pomocy społecznej są rodziny zastępcze⁵. Jest ich jednak za mało. Wprawdzie w latach 2005-2020 odnotowuje się wzrost liczby rodzin zastępczych, ale tempo wzrostu jest niskie. Liczba rodzin zastępczych na Mazowszu wzrosła na terenach wiejskich z 1166 w 2005 r. do 1318 w 2020 r., czyli zaledwie o 13%. W mieście rodzin zastępczych jest prawie dwa razy więcej niż na wsi, ale ich liczba zmalała o 9% (z 2974 do 2719)⁶.

W Polsce, zwłaszcza na wsiach z trudem „przebija się” idea usług opiekuńczych, oferujących opiekę całodzienną albo całodobową dla seniorów z różnymi niepełnosprawnościami. Jedną z przyczyn tej idei, która z powodzeniem rozwija się w wielu krajach Europy Zachodniej, jest nierozwiązana w Polsce kwestia finansowania takiego gospodarstwa. Brak stabilnych gwarancji dota-

⁴ Dane dla Polski: w 2019 r. jako jedną z głównych przyczyn niezaspokojonych potrzeb osób w wieku 16 lat i więcej w zakresie leczenia lub badania, 14,2% osób na wsi (w mieście 8,9%) podało: „nie było mnie na to stać”. Na kolejną przyczynę: „zbyt duża odległość/brak środka transportu” wskazało 4,7% osób na wsi (w mieście 1,6%). Na niezaspokojenie potrzeby w zakresie leczenia lub badania u dentysty lub ortodonta z przyczyn finansowych (jak powyżej) wskazało więcej, gdyż 36,1% osób na wsi (33,1% w mieście). Brak danych w odniesieniu do przyczyny „zbyt duża odległość/brak środka transportu”. Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2019), 2021, s. 171.

⁵ Rodzicielstwo zastępcze jest czasową formą pomocy dziecku, a bardzo często także jego rodzinie biologicznej, która znalazła się w kryzysowej sytuacji. Rodzice muszą liczyć się z tym, że dziecko nie jest im przyznane raz na zawsze i że może ono wrócić do swojej prawdziwej rodziny, jeśli uda jej się pokonać życiowy kryzys. Rodzinie zastępczej przysługują: pomoc specjalistów, ulgi dla dzieci, 660 zł miesięcznie na każde dziecko oraz 500 zł miesięcznie z programu „500 plus” na każde dziecko (niezależnie od liczby dzieci i dochodu). Za: Rodziny zastępcze. <https://www.rodzinajestdladzieci.pl/jak-zostac-rodzina-zastepcza/rodzaje-rodzicielstwa-zastepczego/>.

⁶ Obszary wiejskie w Polsce w 2020, GUS, 2022.

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

cji na prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego stanowi istotny czynnik hamowania rozwoju tej formy pomocy społecznej.

Na terenach wiejskich w województwie mazowieckim bardziej utrudniona niż w miastach jest dostępność do jednostek edukacyjnych na różnych poziomach. Sytuację pogarsza fakt likwidowania niewielkich placówek oświatowych i ich filii. Głównym powodem jest rachunek ekonomiczny. Niektórym samorządom trudno jest utrzymać wiejskie placówki, zwłaszcza te, w których uczy się mała liczba uczniów. W pierwszej kolejności do likwidacji zgłaszane są szkoły podstawowe.

W województwie mazowieckim występował na wsi stały spadek liczby szkół podstawowych z 1245 w 2005 r. do 1016 w 2020 r., tj. o 18,4%. Jednocześnie wzrosła o 40,7% liczba uczniów przypadających na jedną szkołę, co nie poprawia warunków nauczania. Zamykanie szkół wiejskich odbywa się nie tylko ze szkodą dla uczniów, ale również dla lokalnej społeczności, bowiem szkoła wiejska spełnia nie tylko rolę edukacyjną ale jest także miejscem integracji społecznej i nośnikiem lokalnej kultury i tradycji. Te niekorzystne zmiany znajdują odzwierciedlenie w zmniejszeniu się na wsi jednostek kultury zlokalizowanych w szkołach albo funkcjonujących jako placówki samodzielne. Podkreślić należy wagę rozwoju infrastruktury szkolnej na wsi, gdyż dzięki temu start życiowy młodzieży wiejskiej przybliży się jakościowo do startu młodzieży miejskiej.

Na wsi nie jest zadawalająca także sytuacja w zakresie wychowania przedszkolnego. W województwie mazowieckim w 2005 r.

było na wsi 1330 placówek wychowania przedszkolnego; do 2020 r. ich liczba wzrosła do 1456, a więc zaledwie o 9,5%. Placówki przedszkolne są na wsi bardzo potrzebne. Wskazuje na to wzrost, w placówkach wychowania przedszkolnego, liczby dzieci na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat o 109,9%, a w wieku 3-5 lat ponad czterokrotnie (o 344%). Miejsca w przedszkolach wiejskich w analizowanym okresie były prawie wszystkie zajęte. W mieście wykorzystanie miejsc w przedszkolach było jeszcze większe. W latach 2005-2020 liczba dzieci na 100 miejsc w przedszkolach na wsi wzrosła z 95,1 do 99,3 dzieci a w mieście z 97,3 do 106

Pozytywnym elementem w zakresie pomocy społecznej są rodziny zastępcze. Jest ich jednak za mało.

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

(nie dla wszystkich starczało „numerków w szatni”)⁷. Możliwość pobytu dziecka w przedszkolu pozwala matce na podjęcie pracy zawodowej, co nie tylko poprawia sytuację finansową całej rodziny, ale pozwala również kobietom realizować własne aspiracje zawodowe i pomaga w podjęciu decyzji o zaniechaniu migracji ze wsi do miasta, dzieciom zaś pomaga zdobywać umiejętności społeczne wśród rówieśników. W rodzinie, gdzie pracuje zawodowo oboje rodziców, a nie ma dziadków mogących nieodpłatnie zająć się dziećmi, to jedynym rozwiązaniem jest korzystanie z płatnych żłobków i przedszkoli, co niestety może przekraczać możliwości finansowe tej rodziny.

Bardziej dynamiczny rozwój jednostek związanych z kulturą na wsi niż w mieście, jest często związany m.in. z reaktywacją kół gospodyń wiejskich. Są one, wraz z Jednostkami Ochotniczej Straży Pożarnej oraz Uniwersytetami Ludowymi pozytywnymi przykładami infrastruktury społecznej w zakresie kultury i międzypokoleniowej integracji społecznej. Ich aktywność obejmuje także te obszary, które dotyczą wieloaspektowej pomocy rodzinie wiejskiej oraz zapobieganiu wykluczeniu społecznemu osób starszych i samotnych.

Koła gospodyń wiejskich spełniają wiele ról. Najczęściej kojarzą się z reprezentowaniem wsi lub gminy w lokalnych wydarzeniach, jak m.in. uroczystościach samorządowych, dożynkach, konkursach, itp. Często też prezentują lokalny folklor, np. występują w tradycyjnych strojach, śpiewają ludowe piosenki, ser-

wują lokalne przysmaki albo prezentują wyroby rękodzielnicze. Przypominają lokalne tradycje młodszemu pokoleniu. Koła gospodyń wiejskich coraz częściej są zakładane i prowadzone przez młode i wykształcone kobiety, a ich działalność i zaangażowanie przyczynia się przemiany wizerunku wsi, co w konsekwencji pomaga osłabieniu trendu depopulacji wsi.

Ponieważ współczesny świat zrewolucjonizowały technologie teleinformatyczne, to nie sposób pominąć ich wpływu na rynek pracy i funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie. Na mazowieckiej wsi odnotowano wzrost wyposażenia w przedmioty z zakresu nowoczesnej technologii informatycznej. Wyposażenie gospodarstw domowych w komputer osobisty wzrosło z 69,0% w 2010 r. do 77,1% w 2020 r., w laptop z 38,1% do 67,7%, w urządzenie z dostępem do Internetu z 64,2% do 85,3%. W 2020 r. 98,3% gospodarstw domowych w województwie mazowieckim miało do dyspozycji telefon komórkowy, tj. o 7,9 pkt. proc. więcej niż w 2010 r. (90,4%)⁸. Wykorzystanie technologii cyfrowych odgrywa bardzo istotną rolę i ułatwia funkcjonowanie społeczeństwa w wielu aspektach życia. Ujawniło się to zwłaszcza w 2020 r. kiedy świat ogarnęła pandemia Covid-19, kiedy szybki przepływ informacji umożliwiał natychmiastowe reagowanie i podejmowanie kluczowych decyzji m.in. w zakresie ochrony zdrowia. Możliwość korzystania z Internetu jest szczególnie przydatna dla mieszkańców obszarów wiejskich, zwłaszcza w odniesieniu do samozatrudnienia, zdrowia i edu-

⁷ Obszary wiejskie w Polsce w 2020, GUS, 2022.

⁸ GUS. Budżety gospodarstw domowych (kolejne lata).

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Analiza zmian infrastruktury społecznej na wsi pozwala szukać odpowiedzi na pytanie: Czego najbardziej brakuje na wsi młodym rodzinom?

kacji, a także do podejmowania pracy zdalnej oraz załatwiania spraw administracyjnych przez Internet. W województwie mazowieckim w 2021 r. odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu wynosił 95,3% (Polska 92,4%).⁹

Ponieważ obecnie większość mieszkańców obszarów wiejskich (ok. 72%) czerpie dochody z działalności pozarolniczej, a działalność pozarolniczą cechuje wysokie uzależnienie od sieci internetowej, to cyfryzacja na obszarach wiejskich będzie miała coraz większy wpływ na podejmowane decyzje o pozostaniu na wsi lub migracji do miasta. Będzie to dotyczyło głównie ludzi młodych oraz rodzin z małymi dziećmi, które ze względu na potrzebę opie-

⁹ Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2021, GUS, 2021, s. 117, 123-136.

ki nad dziećmi będą w coraz większym stopniu w ramach pracy zawodowej (np. pracy zdalnej) „uzależnione” od sieci cyfrowej. Internet używany jest coraz powszechniej także przez osoby prywatne. Największy odsetek osób zamawiających towary i usługi przez stronę internetową znajduje się w grupie wiekowej 25-34 lat (63,5% w 2019 r. oraz 73,7% w 2021 r.)¹⁰ Mieszkańcy wsi doceniają korzyści i ułatwienia w życiu płynące z posługiwania się Internetem, na co wskazuje zmniejszenie się odsetka osób nigdy nie korzystających z Internetu.

Zakończenie

Po akcesji Polski do UE nastąpił rozwój infrastruktury technicznej, co miało zasadniczy wpływ na poprawę infrastruktury społecznej na terenach wiejskich. Wieś „doganiała” miasta pod względem warunków życia. Mimo poprawy, na obszarach wiejskich, nadal bardziej utrudnione jest, zwłaszcza w rejonach oddalonych od miast, korzystanie z usług ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, tj. przychodni i praktyk lekarskich udzielających świadczeń w ramach środków publicznych; niższa niż w mieście jest dostępność do placówek edukacyjnych; mniejsze uczestnictwo w kulturze oraz rzadsze korzystanie z połączeń internetowych. Ma to wpływ na kierunki zmian demograficznych i migracyjnych na wsi, ponieważ młodzi mieszkańcy wsi swoje decyzje zawodowe i rodzinne podejmują w powiązaniu ze stanem i perspektywami rozwoju infrastruktury społecznej na terenie miejsca zamieszkania.

¹⁰ Jak korzystamy z Internetu? GUS 2019, 2020; Jak korzystamy z Internetu? GUS 2021, 2022.

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

Odpowiadając na postawione pytanie czego najbardziej brakuje na wsi młodym rodzinom, należy wskazać przede wszystkim potrzebę dalszej poprawy infrastruktury technicznej i społecznej, zwłaszcza usuwanie utrudnień w dostępie do podstawowych usług społecznych. Przyczyni się to do ograniczenia migracji młodych ludzi ze wsi do miast. Dzięki poprawie infrastruktury technicznej i społecznej wieś będzie stawiała się bardziej atrakcyjna jako miejsce zamieszkania i pracy. Mieszkanie na wsi jest także tańsze niż w mieście. Są to zalety, które prawdopodobnie będą w coraz szerszym zakresie uwzględniane przez młodych mieszkańców wsi, młode kobiety, zwłaszcza przez młode rodziny, jako podstawowe atuty pozostania na wsi. Skutkować to będzie spowolnieniem procesu wyludniania się wsi. Dotyczy to przede wszystkim rejonów oddalonych od miast. Odwrotne bowiem tendencje występują na obszarach wiejskich w otoczeniu miast. Wsie podmiejskie upodabniają się, poprzez rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, do terenów miejskich. W tych wsiach mieszkańców przybywa; proces wyludniania się został spowolniony. W sytuacji dobrego poziomu wyposażenia terenów wiejskich w infrastrukturę techniczną, coraz lepiej rozwija się infrastruktura społeczna; od jej poziomu, bowiem zależą niekiedy decyzje życiowe, zwłaszcza młodych rodzin. Tak więc wybór miejsca zamieszkania coraz częściej uzależniany jest od możliwości korzystania z usług społecznych.

Warunki życia na wsi stały się podobne do miejskich. Na wsi wzrosła liczba przychodni lekarskich, domów pomocy społecz-

nej, przedszkoli, instytucji kultury oraz nastąpił rozwój cyfryzacji. Mimo to, nadal w województwie mazowieckim dostęp do usług społecznych na wsi jest bardziej utrudniony niż w mieście. Pozytywnym jest to, że odnotowuje się stałą tendencję spadkową tego zróżnicowania. Wynika to m.in. z rozwoju i modernizacji oraz kreowania innowacyjności i wielofunkcyjnego charakteru wsi.

dr hab. Barbara Chmielewska, prof. IERiGŻ-PIB
Zakład Ekonomii i Polityki Rolnej oraz Rozwoju Obszarów Wiejskich
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej –
Państwowy Instytut Badawczy

Opracowano na podstawie:

1. Chmielewska B., Chmielewski Ł.: „Identyfikacja obszarów, które mają utrudniony dostęp podstawowych usług (opieka zdrowotna, społeczna)”. Zadanie nr. 3.1.5, w projekcie nr 3, pt. „Opracowanie idei Smart Villages Mazowsza”. Koordynator: SGGW. Finansowanie: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2022.
2. GUS. Budżety gospodarstw domowych (kolejne lata).
3. GUS. Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2019), 2021, s. 171.
4. GUS. Jak korzystamy z Internetu? 2019, 2020.
5. GUS. Jak korzystamy z Internetu? 2021, 2022.
6. GUS. Obszary wiejskie w Polsce w 2020, 2022.
7. GUS. Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2021, 2021, s. 117, 123-136.
8. Rodziny zastępcze. <https://www.rodzinajestdla dzieci.pl/jak-zostac-rodzina-zastepcza/rodzaje-rodzicielstwa-zastepczego/>
9. encyklopedia.pwn.pl.
10. sjp.pwn.pl.

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?

Mikrobiologia to nauka o najmniejszych organizmach żywych - mikroorganizmach drobnoustrojowych. Nazwa tej nauki pochodzi z greki:

- mikros (mały),
- bios (życie),
- logos (nauka, wiedza).

Ludzkość korzystała z działalności drobnoustrojów od zarania dziejów nie mając nawet takiej świadomości. Dopiero odkrycie mikroskopu i ujrzenie ich na własne oczy dało początek rozwoju tej dziedziny nauki.

Do drobnoustrojów zaliczyć możemy: wirusy, bakterie, grzyby (z wyłączeniem kapeluszowych), glony jednokomórkowe i kolonijne oraz pierwotniaki.

Bakterie to najmniejsze istoty żywe o bardzo prostej budowie. Grzyby, które występują w żywności podzielić możemy na dwie główne grupy: drożdże i pleśnie.

Mikroorganizmy znajdują się wszędzie, w całym otaczającym nas świecie. Podzieliły się na grupy, które potrafią żyć i rozmnażać się w każdym klimacie, w różnych częściach kuli ziemskiej, w różnych warunkach temperaturowych (psychrofile, mezofile,

termofile), w warunkach względnie oraz bezwzględnie tlenowych, jak i beztlenowych, przy dostępie światła i bez niego, zarówno w środowisku kwaśnym, jak i zasadowym. Po zadomowieniu w „swoim klimacie” rozmnażają się bardzo szybko. Możemy je znaleźć w powietrzu, glebie, wodzie, na powierzchniach roślin, zwierząt, skórze ludzkiej, jak i wewnątrz organizmów żywych. Z łatwością przenoszone są przez wiatr wraz z kurzem, pyłem czy parą wodną. Do rozmnażania potrzebują najbardziej wody. Mają zdolność przystosowywania się do zmiennych warunków atmosferycznych. Ze względu na swoje cechy fizjologiczne łatwo przechodzą w fazę uśpienia w warunkach niedogodnych dla swojego rozwoju. Trudno je zwalczyć i zabić. Bakterie rozkładają węglowodany, białka i tłuszcze występujące w żywności do takich związków jak: dwutlenek węgla, alkohole, kwasy organiczne, aldehydy, ketony, amoniak, siarkowodór. Uzyskują energię w wyniku spalania substancji organicznych w warunkach tlenowych lub w procesie fermentacji rozkładając substancje organiczne bez udziału tlenu.

Bakterie pełnią wiele funkcji w przyrodzie, między innymi:

- pełnią funkcję reduktorów (rozkładają związki organiczne do prostszych związków nieorganicznych),
- uczestniczą w obiegu azotu, siarki, fosforu i węgla w przyrodzie,
- żyją w symbiozie z innymi organizmami,
- uczestniczą w samooczyszczaniu wód i procesach glebotwórczych,
- prowadzą naturalną selekcję wśród populacji eliminując

strona główna

■ Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego

■ Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?

■ AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw

■ Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

słabe osobniki z przyrody w wyniku działania gatunków chorobotwórczych i ich toksyn.

Wróg?

W przyrodzie występują mikroorganizmy chorobotwórcze, które wpływają na zdrowie i życie ludzi w sposób:

- bezpośredni (poprzez wywoływanie chorób zakaźnych lub działając wytwarzanymi toksynami) lub
- pośredni (poprzez zepsutą żywność).

Są nimi:

- *Clostridium botulinum* wytwarza botulinę (jad kiełbasiany), która wywołuje: nudności, wymioty, bóle brzucha, porażenie mięśni, opadanie powiek, podwójne widzenie, niewydolność oddechową lub zatrzymanie akcji serca. Występuje w glebie i żywności. Bakteria jest wykorzystywana w medycynie kosmetycznej do produkcji botoxu.
- *Clostridium tetani* (laseczka tężca) wytwarza formy przetrwalnikujące (endospory). Wydziela toksynę (tetanospazminę), która wywołuje porażenie ośrodkowego układu nerwowego. Występuje w glebie.
- *Staphylococcus aureus* (gronkowiec złocisty) wywołuje: wymioty, biegunki, spadki ciśnienia krwi, wstrząs, ropnie, czyraki, liszaje, zapalenie szpiku kostnego, zapalenie mięśnia sercowego, śmierć. Występuje w nosogardzieli u ludzi, na skórze, w żywności.
- *Escherichia coli* (pałeczka okrężnicy) wywołuje: zakażenie układu moczowego, zapalenie opon mózgowych, zatrucia pokarmowe, ropnie narządowe, zapalenie otrzewnej, po-

socznicy, sepsę. Występuje w jelicie człowieka i zwierząt, na skórze, w błonie śluzowej jamy ustnej i układu oddechowego, w glebie, w wodzie.

- *Salmonella* wywołuje salmonellozę, czyli zakażenie przewodu pokarmowego objawiające się bólami brzucha, gorączką, biegunką, wymiotami, odwodnieniem organizmu. Występuje w ściekach, glebie, przewodzie pokarmowym, odchodach zwierzęcych, żywności.
- *Listeria monocytogenes* wywołuje listeriozę – chorobę objawiającą się posocznicy, zapaleniem opon rdzeniowo-mózgowych, zapaleniem mózgu czy płuc, infekcją macicy u kobiet ciężarnych, zaburzeniami żołądkowo-jelitowymi. Występuje w glebie, wodzie, żywności.
- *Vibrio cholerae* (przecinkowiec cholery) wydziela toksynę i wywołuje cholerę. Występuje w zanieczyszczonej wodzie.

Tabela 1

Mikroorganizmy występujące w żywności

Grupa technologiczna produktów:	Rodzaje mikroflory niepożądaney (bakteryjnej, grzybowej)
Owoce	Staphylococcus, Vibrio, Shigella, Salmonella, Micrococcus, Bacillus, Escherichia, Penicillium, Mucor, Rhizopus
Warzywa	Escherichia, Micrococcus, Serratia, Penicillium, Mucor, Actinomyces, Bacterium, Fusarium, Clostridium
Przetwory owocowo-warzywne	Bacillus, Clostridium, Bacillus, Streptococcus, Lactobacillus, Leuconostoc, Candida, Saccharomyces
Zboża	Pseudomonas, Lactobacillus, Bacillus, Penicillium, Aspergillus, Alternaria, Fusarium, Rhizopus

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Grupa technologiczna produktów:	Rodzaje mikroflory niepożądaney (bakteryjnej, grzybowej)
Pieczyno	Bacillus, Oidium, Endomyces, Monilia, Fusarium
Mięso	Aerobacter, Bacterium, Cladosporium, Mucor, Rhizopus, Pseudomonas, Bacillus, Micrococcus, Achromobacter, Proteus, Streptococcus, Escherichia, Flavobacterium, Serratia, Candida, Salmonella, Staphylococcus, Clostridium
Wyroby wędliniar-skie	Proteus, Escherichia, Pseudomonas, Bacillus, Clostridium, Achromobacter, Lactobacillus, Aspergillus, Mucor
Konserwy	Bacillus, Streptococcus, Escherichia, Proteus
Ryby	Pseudomonas, Achromobacter, Flavobacterium, Micrococcus, Clostridium, Serratia, Torula
Mleko	Pseudomonas, Serratia, Bacterium, Micrococcus, Torula, Mucor, Rhizopus, Streptococcus, Alcaligenes, Aerobacter, Escherichia, Bacillus, Mycobacterium, Brucella, Salmonella
Produkty mleczne	Staphylococcus, Proteus, Streptococcus, Achromobacter, Bacillus, Clostridium, Saccharomyces, Torula, Oospora, Cladosporium, Oidium, Thermobacterium
Kiszonki	Escherichia, Bacillus, Bacterium, Leuconostoc, Candida, Oospora
Piwo	Saccharomyces, Sarcina, Pediococcus, Mycoderma

Źródło: Opracowanie własne.

Mikroorganizmy mogą powodować psucie się żywności poprzez takie procesy jak gnicie, pleśnienie czy fermentacja, objawiające się między innymi: zmianą barwy, zapachu, smaku, oślizgłością na powierzchni produktu czy wykwitem pleśni.

Zgodnie z Rozporządzeniem Komisji (WE) Nr 1441/2007 z dnia 05.12.2007 r. w sprawie kryteriów mikrobiologicznych dotyczących środków spożywczych **przedsiębiorstwa sektora spożywczego są bezwzględnie zobowiązane dopilnować, aby żywność była zgodna z opinią na temat zagrożeń mikrobiologicznych.**

Może być to zapewnione poprzez stosowanie podstawowych zasad takich jak:

- zatrudnianie i dopuszczanie do procesów technologicznych pracowników zdrowych, przeszkolonych z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy,
- przestrzeganie procedur systemów HACCP, GMP i GHP,
- przestrzeganie parametrów technologicznych na wszystkich etapach produkcji, magazynowania i dystrybucji żywności.

Konsument kierując się zasadami zdroworozsądkowymi powinien wybierać i spożywać pokarmy świeże, bezpieczne i zdrowe dla siebie i swoich podopiecznych. Przy doborze żywności zawsze musi kierować się zasadą – ograniczonego zaufania.

Sprzymierzeniec?

W przemyśle spożywczym **bakterie** możemy wykorzystywać w konkretnych procesach technologicznych, które umożliwiają wyprodukowanie takich produktów jak:

- kwas mlekowy,
- sery (twarogowe, podpuszczkowe), mleczne napoje fermentowane (kwaśne mleko, jogurt, maślanka, kefir), śmietana, masło,
- zakwas do produkcji pieczywa,
- wędliny surowo dojrzewające,
- ocet (spirytusowy, winny),
- zakwas buraczany, kwas na żur, kiszane ogórki, kiszona kapusta.

strona główna

■ Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego

■ Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?

■ AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw

■ Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Bakterie mają zdolność wytwarzania kwasów organicznych jako produkt fermentacji.

W przemyśle spożywczym **drożdże szlachetne** wykorzystywane są do produkcji fermentowanych produktów żywnościowych takich jak:

- piwo,
- wino,
- spirytus, wódka i inne napoje fermentowane,
- kwas chlebowy do produkcji pieczywa,
- ciasta drożdżowe, półfrancuskie i krucho-drożdżowe.

Drożdże szczepów szlachetnych mają zdolność do produkowania alkoholu etylowego i CO₂ jako produktów fermentacji.

Grzyby pleśniowe wykorzystywane są do produkcji: aminokwasów, witamin, hormonów i enzymów a w przemyśle spożywczym do produkcji:

- serów z porostem pleśniowym na powierzchni,
- serów z przerostem pleśniowym,
- salami,
- kwasu cytrynowego.

Fermentacja jest to specjalny typ oddychania zarówno grzybów jak i bakterii, które może zachodzić:

- *bez udziału tlenu atmosferycznego*, w której utlenianie związków organicznych zachodzi wraz z wydzielaną niewielką ilością energii a akceptorem wodoru są związki organiczne; zaliczamy do niej fermentację: alkoholową, mlekową, propionową, masłową;

- *z udziałem tlenu atmosferycznego*, w której utlenianie produktów zachodzi nie do końca i niecałkowicie wraz z powstającymi związkami organicznymi i wydzielaną energią; zaliczamy do niej fermentację: octową i cytrynową.

Tabela 2

Charakterystyka fermentacji

Nazwa fermentacji	Rodzaje stosowanych szczepów	Produkty fermentacji	Cechy fermentacji	Zastosowanie
ALKOHOLOWA	Drożdże- Saccharomyces, Thermobacterium Pleśnie- Rhizopus, Mucor, Oidium, Monilia	Alkohol etylowy	Gazująca, gromadzenie CO ₂ , zmniejszenie suchej masy nastawu, uwalnianie wolnych kwasów organicznych	Gorzelnictwo, piwowarstwo, winiarstwo, piekarnictwo
MLEKOWA	Bakterie- Streptococcaceae, Lactobacillaceae	Kwas mlekowy	Brak gazowania, niewielki spadek gęstości	Mleczarstwo, produkcja kiszonek owocowo-warzywnych; przemysł paszowy
PROPIONOWA	Bakterie- Propionibacterium, Micrococcus, Clostridium, Micromonospora	Kwas propionowy, witamina B ₁₂ , enzymy amylolityczne	Wytwarzanie dużej ilości energii, wzrost kwasowości nastawu	Produkcja fermentowanych napojów mlecznych, kiszonek, pieczywa; przemysł paszowy
MASŁOWA	Bakterie- Clostridium	Kwas masłowy, kwas octowy i mrówkowy	Obecny zapach zjełczałego masła, silnie gazująca, spadek gęstości nastawu, wzrost kwasowości nastawu	Proces moczenia w produkcji lnu i konopi

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

OCTOWA	Bakterie- Acetobacter, Acetomonas	Kwas octowy	Brak gazowania, wzrost masy nastawu, jej gęstości i kwasowości	Produkcja owocowych napojów fermentowanych
CYTRYNOWA	Grzyby- Citromyces, Penicillium citrinum, Aspergillus niger	Kwas cytrynowy	Gazująca, wzrost masy nastawu, spadek gęstości, wzrost kwasowości nastawu	Alternatywna (tańsza) metoda pozyskiwania kwasu cytrynowego naturalnie występującego w owocach cytrusowych

Źródło: Opracowanie własne.

Hodowla na odpowiednim podłożu biomasy komórkowej drożdży wykorzystywana jest w piekarnictwie, gorzelnictwie, piwowarstwie czy winiarstwie do procesów fermentacji. Oddzielenie drożdży z brzezki drożdżowej przeprowadza się za pomocą wirówki. Otrzymuje się mleczko drożdżowe, z którego usuwa się znaczną część wody w prasach filtracyjnych. W ten sposób otrzymuje się drożdże prasowane. Z nich dopiero pozyskuje się drożdże suche po procesie suszenia. Do tego celu wykorzystuje się drożdże z rodzaju *Saccharomyces*.

Wiele szczepów bakterii, drożdży i pleśni wykazuje zdolność do biosyntezy witamin, są nimi: *Propinibacterium*, *Streptomyces* (wit. B₁₂), *Saccharomyces* (witaminy z grupy B, wit. D), *Rhodotorula* (witaminy z grupy B, ergosterol, beta-karoten), *Candida* (witaminy z grupy B, ergosterol).

Enzymy wytwarzane z komórek drożdżowych, pleśni i bakterii biorą udział w różnych reakcjach jednocześnie nie wchodząc w skład produktu końcowego.

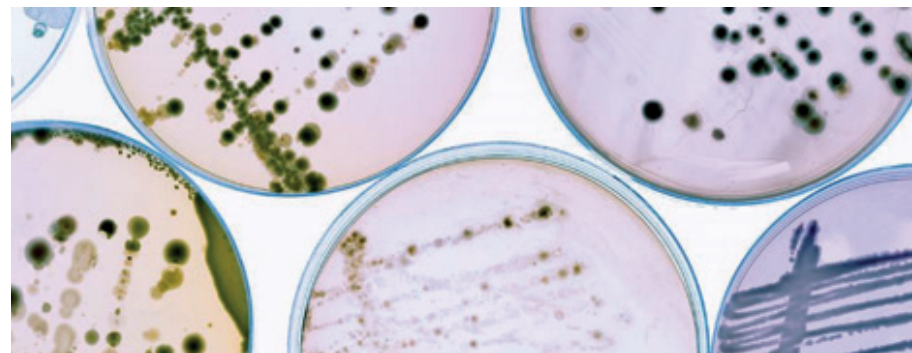
Przy udziale mikroorganizmów produkowane są również w znaczących ilościach takie aminokwasy jak: lizyna, treonina, kwas asparaginowy i fenyloalanina.

W przemyśle farmaceutycznym drobnoustroje wykorzystywane są do produkcji leków, stymulatorów wzrostu, szczepionek i antybiotyków. Szczególną zdolność do wytwarzania antybiotyków wykazują przede wszystkim grzyby z rodziny *Aspergillaceae*, promieniowce i niektóre bakterie właściwe. Pierwsze miejsce wśród antybiotyków zajmuje penicylina wytworzona z udziałem *Penicillium notatum* i *chrysogenum*. Kolejne z nich to streptomycyna (*Streptomyces griseus*), chloromycetyna (*Streptomyces venezuelae*), tetracyklina (*Streptomyces aureofaciens*).

Ze względu na swoje małe rozmiary wykorzystywane są w różnych dziedzinach nauki między innymi takich jak: biochemia, biologia molekularna, inżynieria genetyczna czy ochrona środowiska.

Zdjęcie 1

Wychodowane szczepy kolonii na płytkach Petriego

Źródło: <https://www.tusnovics.pl/oferta/badania-bieglosci/mikrobiologia>

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Mikroorganizmy z każdej strony otaczają nas-ludzi, zwierzęta i rośliny, mimo, że ich nie widać. Żyją, często uprzykrzając nam życie. Mimo swojej inteligencji człowiek nie jest w stanie ich wyeliminować z kuli ziemskiej. Są równie silne jak my a często nawet skuteczniejsze w swoich podbojach terytorialnych. Na pytanie czy są naszym sprzymierzeńcem czy wrogiem pewnie każdy odpowie inaczej i użyje na potwierdzenie swojej tezy innych argumentów. Ważne jest abyśmy chcieli skorzystać z tego, co daje nam nasz sprzymierzeniec i dobrze poznać swojego wroga, aby umieć z nim walczyć.

Ewelina Jastrzębska, CDR oddział w Radomiu

Opracowano na podstawie:

1. E. Pijanowski, M. Dłużewski, A. Dłużewska; *Ogólna technologia żywności*; WNT Warszawa 1984
2. S. Zaleski; *Mikrobiologia żywności pochodzenia zwierzęcego*; WNT Warszawa 1985
3. W. Duszakiewicz- Reinhard, R. Grzybowski, E. Sobczak; *Teoria i ćwiczenia z mikrobiologii ogólnej i technicznej*; SGGW Warszawa 1999
4. *Zebranie zbiorowe pod redakcją Danuty Kołożyn- Krajewskiej; Higiena Produkcji Żywności*; SGGW Warszawa 2013
5. *Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1441/2007 z dnia 5 grudnia 2007 zmieniające Rozporządzenie (WE) nr 2073/2005 w sprawie kryteriów mikrobiologicznych dotyczących środków spożywczych*
6. D. Zielińska, D. Kołożyn- Krajewska; *Zmiany nomenklatury taksonomicznej ważnych gatunków probiotycznych bakterii Lactobacillus*; *Żywność, nauka, technologia, jakość*; Warszawa 2020
7. *Dobre Kadry, Centrum badawczo Szkoleniowe Sp. z o.o., Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu; Projekt badawczy, Bakterie i ich rola w technologii żywności*; Wrocław 2015
8. <https://ncez.pzh.gov.pl/informacje-dla-producentow/mikrobiologiczne-zagrozenia-zywnosci/>

AMS nowe narzędzie do monitorowania upraw

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wypłaca rolnikom dopłaty niezależnie od tego czy dane gospodarstwo jest wytypowane do kontroli, czy też nie. Ale kontrole są nie tylko administracyjne i na miejscu. Teraz przeprowadza się je także za pomocą **systemu AMS**.

Jak to działa i gdzie rolnik może to sprawdzić?

System Monitorowania Obszaru (AMS) to obowiązkowe narzędzie dla agencji płatniczych w sektorze rolnym od 2023 roku, stanowiące integralną część systemu zintegrowanego, wspierającego udzielanie unijnych dopłat rolnikom, zwłaszcza w kontekście dopłat obszarowych związanych z gruntami i uprawami.

Od kampanii 2023 trwa monitoring satelitarny w zakresie prowadzenia działalności rolniczej na zadeklarowanych działkach rolnych. Oznacza to obserwacje m.in. w zakresie uprawy roli, uprawy roślin, zbioru roślin czy ugorowania. Czy satelita wykonuje całą pracę za kontrolera z ARiMR? Agencja zapewnia, że nie. Przekazane wyniki nie są ostateczne i będą weryfikowane na dalszym etapie kontroli administracyjnej, w tym poprzez interpretację informacji z alternatywnych źródeł danych (np. orto-

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

fotomapy lotniczej/satelitarnej), kontrole na miejscu czy posiadane zdjęcia geotagowane, przesłane w kontekście zgłoszonych ekoschematów.

AMS bazuje na wykorzystaniu zobrazowań satelitarnych (w szczególności tych darmowych, pochodzących z Programu COPERNICUS z satelitów typu Sentinel), które są pozyskiwane z dużą częstotliwością, tj. co 3-8 dni, dzięki czemu możliwe jest prowadzenie systematycznych, długookresowych obserwacji oraz analiza danych związana z prowadzeniem działalności rolniczej – występowanie uprawy, wegetacji roślin, zabiegi agrotechniczne (żniwa, orka, koszenie). Taka ocena jest możliwa, ponieważ tereny orne na zobrazowaniach wyróżniają się kolorystyką w stosunku do terenów pokrytych roślinnością.

Analizy można przeprowadzać w stosunku do określonego, zdefiniowanego obszaru (w tym działki rolnej) poprzez budowanie

Weryfikacja stanu pól uprawnych za pomocą systemu AMS.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/arimr/ams--nowe-narzedzie-cyfrowe-do-monitorowania-upraw>

specjalnych wskaźników wegetacji roślin, które pozwalają potwierdzić i ocenić pokrycie obszaru roślinnością oraz w określonych przypadkach fazę rozwojową roślin. Gwałtowne skoki tychże wskaźników wskazują na przeprowadzenie w terenie czynności związanych ze zbiorem uprawy czy też przeprowadzeniem innego zabiegu agrotechnicznego (np. orki, która zmienia zarówno sposób prezentacji obszaru na zobrazowaniu, jak i spowoduje spadek wskaźników wegetacji roślin). Dzięki temu możliwe jest również określenie przedziału czasu, w którym nastąpiło koszenie (bądź stwierdzenie, że koszenie nie miało miejsca), co jest częstym zobowiązaniem rolników w praktykach rolnośrodowiskowych i ekologicznych. Co więcej, ustalone w kolejnych okresach czasu, wskaźniki wegetacji roślin układają się w czasie w wykres, który, jak wykazały badania naukowe, jest specyficzny dla danego gatunku rośliny. Dzięki temu, analiza kształtu i przebiegu wykresu, pozwala na rozpoznanie gatunku lub rodzaju uprawy. Rozpoznana w ten sposób uprawa będzie porównywana w przyszłości z uprawą deklarowaną na danej działce przez rolnika, w celu potwierdzenia tej deklaracji.

System AMS nie będzie natomiast służył do określania granic działek rolnych. Punktem odniesienia w tym zakresie będzie System Identyfikacji Działek Rolnych, który aktualizowany jest co roku dla połowy kraju na podstawie dużo dokładniejszych zdjęć lotniczych oraz innych źródeł informacji (w tym informacji od rolników, danych z ewidencji gruntów i budynków, wyników z kontroli na miejscu). Na tej podstawie, aktualizowane są granice działek referencyjnych oraz maksymalny kwalifikowany obszar.

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Ze względu na fakt wykorzystywania ogólnodostępnych, bezpłatnych danych satelitarnych cechujących się określoną małą rozdzielczością o niskiej dokładności w terenie, niemożliwa będzie analiza prowadzenia działalności rolniczej oraz ustalenie uprawy dla wszystkich działek rolnych. W związku z tym, system AMS uzupełniany będzie z wykorzystaniem również innych narzędzi i usług. W przypadku, gdy niemożliwe okaże się określenie czy na danej działce rolnej prowadzona jest działalność rolnicza bądź niemożliwe będzie określenie gatunku/rodzaju uprawy, wówczas ARiMR wykorzysta inne źródła umożliwiające weryfikację powyższych aktywności/deklaracji.

W szczególności ARiMR zamierza wykorzystać aplikację do wykonywania zdjęć geotagowanych przez rolników (aplikacja funkcjonuje pod nazwą **mobilnaARiMR**). Zdjęcia geotagowane to nic innego jak zdjęcia wykonane przy użyciu telefonu komórkowego z wbudowanym odbiornikiem GPS. Każde, wykonane z wykorzystaniem tej aplikacji zdjęcie, będzie miało zapisane informacje o miejscu jego wykonania, np. o długości i szerokości geograficznej tego miejsca.

O ile **AMS** będzie wykorzystywany wewnętrznie w ARiMR, o tyle drugie z wymienionych narzędzi wymaga interakcji z rolnikiem. Aplikacja do zdjęć geotagowanych może być wykorzystywana i służy do potwierdzania szeregu zobowiązań/deklaracji rolników, nie tylko związanych z działaniami pomocowymi o charakterze obszarowym. ARiMR może wysłać do rolnika prośbę o wykonanie zdjęć geotagowanych potwierdzających np. wy-

stępowanie danej uprawy na polu, istnienie jakiegoś obiektu na polu, zakupu maszyny/urządzenia czy realizacji wybranego zobowiązania. Możliwe będzie również przesłanie zdjęcia dokumentu, który może zostać wykorzystany w sprawie. Aplikacja ma być obligatoryjnie wykorzystana do potwierdzania, z inicjatywy samego rolnika, określonych zobowiązań w projektowanych ekoschematach, np. wywóz i przyoranie obornika.

Aplikacja podlega dalszym modyfikacjom, aby umożliwić w przyszłości informowanie beneficjentów o statusach obsługi ich spraw czy statusie monitorowania gruntów rolnych (poprzez AMS) wchodzących w skład ich gospodarstwa.

ARiMR od kilku lat przygotowywała się do uruchomienia systemu AMS. W roku 2023 został on wykorzystany do prowadzenia obserwacji w zakresie podstawowego warunku ubiegania się o płatności obszarowe, tj. prowadzenia działalności rolniczej na gruntach rolnych. Obecnie wyniki z monitoringu wykorzystywane są już w kontrolach administracyjnych wniosków obszarowych oraz zostały udostępnione rolnikom w systemie PUE w dedykowanej zakładce „Wyniki monitoringu satelitarnego”. W zakładce tej znajduje się informacja w zakresie deklaracji działek rolnych w tym zadeklarowanej uprawy oraz informacja na temat potwierdzenia lub braku prowadzenia działalności rolniczej na danej działce rolnej. Syntetyczna legenda oraz komunikaty przypisane do każdej działki informują o wynikach i koniecznych do podjęcia działaniach. Mając na uwadze pierwszy rok funkcjonowania systemu, we wszystkich przypadkach, gdzie

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

rolnik powinien odpowiedzieć na wyniki monitoringu satelitarnego została wysłana indywidulana informacja w zakresie konieczności wykonania zdjęcia geotagowanego. Dlatego obecnie udostępnione wyniki należy traktować informacyjnie.

W kampanii 2024 wyniki w tym zakresie będą przekazywane cyklicznie i poza system PUE informacja o potencjalnych błędach w deklaracji będzie widoczna również w eWnioskuPlus. Wdrożenie tych funkcjonalności, a więc prezentacja wyników z monitoringu satelitarnego będzie stanowiła element systemu wczesnego ostrzegania rolnika o możliwych nieprawidłowościach w deklaracji. Na podstawie tych wyników, rolnik będzie mógł ocenić czy jego deklaracje są aktualne, odzwierciedlają stan na polu, czy niezbędne są zmiany w deklaracji, czy wręcz wycofanie określonej powierzchni z wniosku w sytuacji np. wykluczenia przez rolnika danego obszaru z uprawy w bieżącym roku. Systemem wspierającym zarówno po stronie rolnika, jak i ARiMR będzie aplikacja do wykonywania zdjęć geotagowanych. Oznacza to, że zarówno rolnik z własnej inicjatywy będzie mógł potwierdzić swoją deklarację (analogicznie jak obecnie np. przy ekoschemacie wymieszanie obornika), jak i agencja będzie prowadziła dodatkowe wyjaśnienia w oparciu o źródła alternatywne. Należy podkreślić, że system zdjęć geotagowanych stanowi podstawowe wsparcie dla ostatecznej oceny wyników z zmonitoringu satelitarnego.

W roku 2024 AMS zostanie rozszerzony o weryfikację upraw i kolejne rodzaje interwencji, gdzie informacja na temat sposobu

gospodarowania na gruntach rolnych ma wpływ na spełnienie zobowiązań rolników. Co do zasady, AMS znajdzie zastosowanie w odniesieniu do około 35-40% gospodarstw, których działki rolne deklarowane są do wsparcia obszarowego. Pozostałe gospodarstwa jak i warunki ubiegania się o płatność, które nie mogą zostać zweryfikowane przy wykorzystaniu AMS i narzędzi uzupełniających, będą weryfikowane, na wytypowanej do tego celu reprezentacyjnej próbie, za pomocą tradycyjnych metod kontroli realizowanych bezpośrednio w terenie.

Kacper Mytko, CDR Oddział w Poznaniu

Opracowano na podstawie ARiMR.

Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

Rynek żywności ekologicznej to ogół transakcji kupna i sprzedaży produktów spożywczych wytworzonych metodami ekologicznymi. Metody te są określone w *Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007* i dotyczą wszystkich etapów produkcji, przygotowania i dystrybucji. Żywność ekologiczna jest odpowiednio oznakowana, tak aby konsument miał pewność co do pochodzenia produktu.

strona główna

■ Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego

■ Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?

■ AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw

■ Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Europejskie logo produkcji ekologicznej.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/logo-produkcji-ekologicznej-ue>

Określenie **produkty ekologiczne** często jest mylone przez konsumenta z hasłem *zdrowa żywność*, które jest wytworem marketingowym dla potrzeb komercyjnych. Opakowania żywności ekologicznej posiadają zagwarantowane prawnie stosowanie na etykietach słów: „bio”, „eco”, „eko”, „organic”. Konsument robiąc zakupy w dyskontach chcąc mieć pewność zakupu certyfikowanej żywności powinien szukać produktów z logo produkcji ekologicznej Unii Europejskiej, numerem jednostki certyfikującej oraz wskazaniem miejsca pochodzenia surowców. Z raportu Żywność Ekologiczna w Polsce z roku 2021 wynika, że indywidualne sklepy specjalistyczne posiadały 850 niezależnych punktów sprzedaży. W badanym roku stały polski konsument robiąc zakupy produktów ekologicznych wydawał średnio około 75 złotych.

Rynek żywności ekologicznej tworzą zróżnicowane kanały dystrybucji, do których zaliczane są :

- sprzedaż bezpośrednia od rolnika, targowiska i jarmarki,
- wyspecjalizowane sklepy indywidualne,
- sieci specjalistyczne,
- markety i supermarkety,
- sklepy spożywcze,
- sprzedaż przez Internet.

W Polsce widoczny jest efekt trendu sprzedaży zwany **Omni-channel**, czyli zacierania granicy między sprzedażą online a stacjonarną. Klient dokonując zakupu na różnych kanałach sprzedaży (stacjonarnie, online, aplikacja mobilna) ma te same odczucia względem marki. Ścieżki zakupowe konsumentów są bardzo różne. Cenią sobie wygodę i szybkość zakupów, w celu oszczędności czasu. Rozwój sektora żywności ekologicznej zmierza w kierunku handlu online. Z roku na rok sprzedaż ta jest coraz bardziej dynamiczna, a pełen potencjał nie został jeszcze w pełni odkryty.

Co kształtuje rozwój sektora produktów ekologicznych?

Postępująca naturalna ewolucja sektora żywności jest uwarunkowana zmieniającymi się w społeczeństwie trendami żywociowymi. Wzrost zamożności polskich rodzin oraz pandemia COVID-19 spowodowały, że znaczna część konsumentów zaczęła prowadzić zdrowszy tryb życia, którego fundamentem jest zdrowa żywność pochodzenia ekologicznego. Kolejnym czynnikiem społecznym sprzyjającym rozwojowi jest rosnąca świadomość społeczeństwa na temat wpływu jakości odżywiania na zdrowie, zwłaszcza na: choroby układu pokarmowego, uczulenia i licz-

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

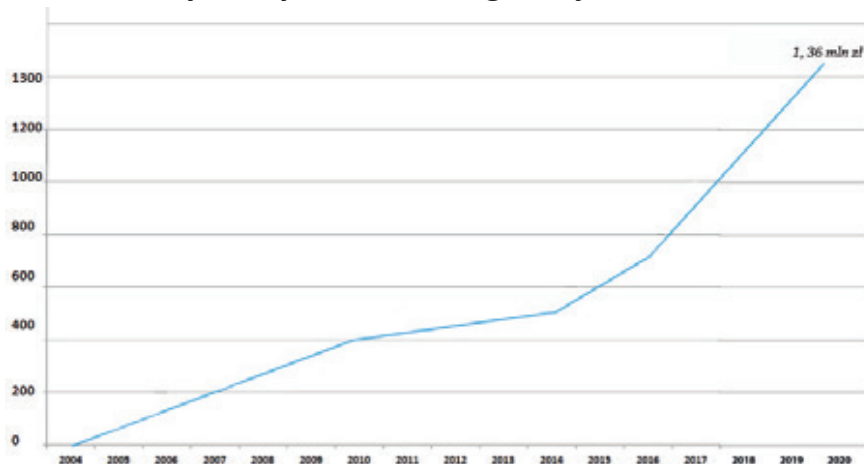
CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

ne nietolerancje. Wszechogarniający przekaz medialny kreuje nowy trend wśród konsumentów zwany eko-modą. Największą popularność zyskał on wśród celebrytów i influencerów, którzy przy użyciu social mediów promują trend głównie wśród młodych ludzi. Internetowi sprzedawcy żywności ekologicznej często nawiązują współpracę z popularnymi osobami. Zachęcają do kupna produktów z danej witryny internetowej, często oferując atrakcyjne rabaty.

Rysunek 1

Wartość rynku żywności ekologicznej w latach 2004-2020

Źródło: Raport 2021 Żywność Ekologiczna w Polsce.

Od kilku lat obserwujemy trend odchodzenia od żywności wysokoprzetworzonej z dużą ilością konserwantów, barwników, wzmacniaczy smaku i innych substancji pomocniczych a zastępowania jej żywnością świeżą i naturalną. Jest to spowodowane zwiększającą się wiedzą konsumentów o zdrowym odżywianiu,

Wzrost zamożności polskich rodzin oraz pandemia COVID-19 spowodowały, że znaczna część konsumentów zaczęła prowadzić zdrowszy tryb życia, którego fundamentem jest zdrowa żywność pochodzenia ekologicznego.

a także poczuciem bezpieczeństwa żywnościowego. Mając zapewnione podstawowe produkty spożywcze ludzie decydują się przeznaczać więcej pieniędzy na zdrowie i świeże produkty. Naprzeciw ich oczekiwaniom wychodzi rynek żywności ekologicznej, który przez ostatnie kilka lat prężnie się rozwija, a jego wartość w roku 2021 wyniosła 1,36 mld złotych. Kwota ta stanowi jednak zaledwie 0,5% wartości całego rynku spożywczego w Polsce. Rocznie każdy Polak przeznacza średnio 36 zł na żywność ekologiczną. W porównaniu ze średnią unijną wynoszącą 342 zł wskaźnik ten wydaje się bardzo niski. Jednak warto zwrócić uwagę, że Polski rynek cechuje bardzo dobra dostępność wysokiej jakości żywności konwencjonalnej. Znacznie mniejsza niż w krajach Europy Zachodniej chemizacja polskiego rolnictwa

strona główna

- Zmiany infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na przykładzie województwa mazowieckiego
- Mikrobiologia żywności – sprzymierzeniec czy wróg?
- AMS – nowe narzędzie do monitorowania upraw
- Rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Polski rynek cechuje bardzo dobra dostępność wysokiej jakości żywności konwencjonalnej.

sprawia, że żywność krajowa posiada wysoki poziom bezpieczeństwa i duże walory smakowe. Przy tym jest znacznie tańsza od żywności ekologicznej i stanowi dla niej dużą konkurencję. Podaż krajowa stara się odpowiedzieć na rosnące zapotrzebowanie. Niestety jest to bardzo trudne. Rolnicy decydują się na rolnictwo ekologiczne głównie z powodu wysokich dopłat, przez co ilość gospodarstw ekologicznych nie przekłada się na efektywną produkcję.

Widok na przyszłość

Perspektywy rozwojowe dla sektora spożywczego są bardzo optymistyczne. Zwłaszcza e-commerce, który daje ogromne możliwości sprzedaży w Internecie. Obecnie panujące trendy

wśród konsumentów, a także polityka krajowa i europejska również korzystnie oddziałuje na branżę spożywczą. Obrana przez Unię Europejską strategia „Od pola do stołu” jest przykładem długofalowego planu dla gospodarki w ramach Zielonego Ładu, mającego na celu **promowanie i zwiększenie podaży żywności eko**. Perspektywa ta stanowi ogromne wyzwanie dla krajowego sektora rolnego.

Łukasz Pieczyrak, CDR Oddział w Krakowie

opracowano na podstawie:

1. Raport Koalicji na rzecz Bio: Żywność ekologiczna w Polsce. Warszawa 2021, s. 8.
2. Raport: E-commerce w Polsce 2022, str. 14,15
3. A. Muras: Omnichannel: plusy i minusy sprzedaży wielokanałowej. (dostępne na: <https://business.trustedshops.pl/blog/omnichannel-sprzedaz-wielokanala-owa>; 09.01.24).

Plan strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej z perspektywy Unii Europejskiej

W czerwcu 2023 roku Komisja Europejska opublikowała zestawienie dotyczące Planów Strategicznych dla 27 państw Unii Europejskiej (UE). Każde z państw członkowskich opracowało krajowe Plany Strategiczne, uwzględniające regionalną specyfikę dla produkcji rolnej, wytyczne UE na poziomie wspólnotowym oraz cele założone do realizacji w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR).

Działania podejmowane w ramach WPR ukierunkowane są na wzmocnienie konkurencyjności rolnictwa, rozwój technologiczny przy jednoczesnym wsparciu dochodowości prowadzonej działalności rolniczej, ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko naturalne i klimat oraz zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego.

Głównymi instrumentami realizacji WPR są: płatności bezpośrednie, interwencje sektorowe oraz wsparcie rozwoju obszarów wiejskich.

Plan strategiczny finansowany jest w ramach dwóch funduszy:

- 1) Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) – z którego środki w głównej mierze przeznaczone są na finansowanie płatności bezpośrednich i stabilizację rynków wewnętrznych państw członkowskich.
- 2) Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) - przeznaczonego na rozwój obszarów wiejskich i współfinansowanie działań państw członkowskich.

W latach 2021-2027 na finansowanie WPR przewidziano 378,5 mld euro, z tego 264 mld euro na finansowanie działań w ramach PS WPR, a 114,5 mld euro przeznaczono na finansowanie działań w okresie przejściowym 2021-22 oraz na zobowiązania z wcześniejszych programów dla rolnictwa i rozwoju wsi.

W trakcie prac nad PS WPR państwa członkowskie dokonały relokacji środków w ramach budżetu rolnego. 11 państw członkowskich dokonało przesunięcia środków z EFRG na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (EFRROW). Wyniosło ono od 1% dla Słowacji do 21% dla Holandii, przy średniej dla UE na poziomie 4,6%. Z kolei, na zwiększenie finansowania EFRG ze środków EFRROW zdecydowało się 6 krajów, od 1% w Luksemburgu do prawie 30% w przypadku Polski, przy średniej dla UE na poziomie 3,9 %.

Reforma Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 uzależnia otrzymywanie płatności bezpośrednich oraz płatności obszarowych w ramach II filaru WPR w pełnej wysokości od spełnienia przez beneficjentów szeregu podstawowych norm i wymogów związanych m.in. z ochroną środowiska i klimatu, które tworzą podstawowy poziom tzw. zielonej architektury WPR zwany warunkowością.

Warunkowość dotyczy wszystkich państw członkowskich, jednak uwzględnienia specyfikę, różnicowanie regionalne rolnictwa, co również przekłada się na okres wdrożenia poszczególnych norm.

Ponad 60% środków finansowych w ramach WPR przeznaczonych jest na wsparcie dochodów gospodarstw rolnych. W związku ze znacznym różnicowaniem stawek płatności bezpośrednich, Rada Europejska wprowadziła do wniosku Komisji Europejskiej minimalny poziom płatności w wysokości 196 euro/ha od 2020 r. w ramach tzw. konwergencji płatności.

Konwergencja płatności ma na celu zapewnienie „równego” podziału wsparcia bezpośredniego, przy jednoczesnym uwzględnieniu istniejących różnic w poziomach wynagrodzeń i kosztach środków produkcji, różnych warunków gospodarczych i naturalnych w całej UE, co znajduje odzwierciedlenie w stawkach płatności dla poszczególnych państw członkowskich.

Od 2026 r. wszystkie gospodarstwa rolne niezależnie od wielkości otrzymają co najmniej stawkę płatności w wartości 85% średniej krajowej, bądź adekwatną do danej grupy obszarowej.

Stawki płatności dla wybranych krajów Unii Europejskiej przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Stawki płatności bezpośrednich w wybranych państwach Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Płatność ogółem w EURO	Podstawowe wsparcie dochodu	Płatność redystrybucyjna	Wsparcie związane z produkcją	Obszary ONW
Unia Europejska	261	134	72	-	76
Polska	252	120	40	60/ha	45
Niemcy	248	147	60	134/ha	51
Francja	268	130	48	4543/beneficjenta	169
Dania	321	227	-	-	67
Holandia	298	180	40	2800/ beneficjenta	-
Hiszpania	232	128	44	128/ha	30
Malta	1083	638	-	464/ha	264
Grecja	487	214	139	70/ha	105
Rumunia	204	101	53	48/ha	30
Łotwa	193	90	37	38/ha	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Approved 28 CAP Strategic Plans (2023-2027) Summary overview for 27 Member States Facts and figures”.

Różnicowanie regionalne znajduje także odzwierciedlenie w wymogach dotyczących: beneficjentów płatności m.in. minimalnej wielkości użytków rolnych kwalifikujących się do płatno-

Zasady przyznania płatności określone są na szczeblu europejskim. Państwa członkowskie mają możliwości w przepisach krajowych uwzględnić warunki regionalne prowadzenia działalności rolniczej.

strona główna

■ Plan strategiczny
Wspólnej Polityki Rol-
nej z perspektywy Unii
Europejskiej

ści (od 0,3 ha do 4 ha), minimalnego progu płatności (wynoszącego od 100 euro do 400 euro) czy „aktywnego rolnika”.

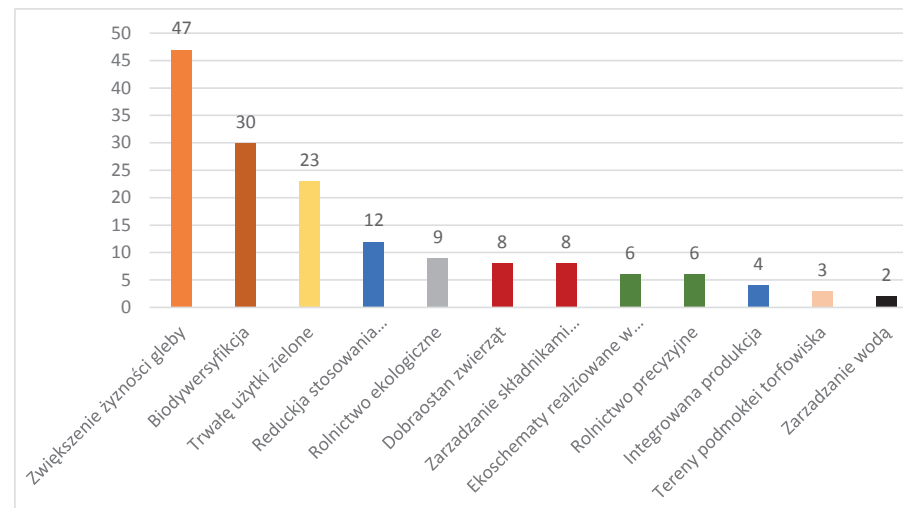
Kolejną zmianą wdrożoną w PS WPR jest podejście do gospodarstw rolnych, które otrzymywały płatności powyżej 150 tys. euro. O ile, w 2022 roku, w 22 państwach członkowskich obowiązywały redukcja bądź brak płatności po przekroczeniu ww. progu, to w 2023 roku Komisja Europejska umożliwiła podejmowanie decyzji państwom członkowskim. W rezultacie część państw pozostała przy dotychczasowych zasadach przyznawania płatności, niektóre państwa dokonały częściowych zmian np. rezygnując ze zmniejszenia płatności bądź ich przyznania powyżej określonego progu, a część, w tym Polska, odstąpiła całkowicie od dotychczasowych zasad.

Nowym rozwiązaniem ukierunkowanym na osiągnięcie wyznaczonych celów WPR w zakresie klimatu i środowiska naturalnego takich jak: poprawa żyzności gleb, ograniczenie stosowania nawozów i środków ochrony roślin, poprawa dobrostanu zwierząt czy ekologia są ekoschematy. Na poziomie europejskim zostały zdefiniowane konkretne cele, którym mają służyć ekoschematy, natomiast zasady realizacji zostały określone w trakcie negocjacji państw członkowskich z Komisją Europejską.

Na poziomie europejskim zdefiniowano 158 ekoschematów ukierunkowanych na realizację określonych celów. Na ich realizację przeznaczono 15% budżetu WPR, tj. 44,7 mld euro. Szczegółowy wykaz realizowanych schematów na rzecz środowiska zaprezentowano na wykresie 1.

Wykres 1

Ekoschematy realizowane w państwach członkowskich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Approved 28 CAP Strategic Plans (2023-2027) Summary overview for 27 Member States Facts and figures”.

Środki finansowe z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW) wraz z finansowaniem krajowym w kwocie ponad 109 mld Euro, tak jak dotychczas przeznaczone są na realizację celów prośrodowiskowych, w tym wsparcie rolnictwa ekologicznego (które finansowane jest również w 9 państwach wspólnoty w ramach ekoschematów), rozwój obszarów wiejskich m.in w ramach programu „LEADER”, wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych oraz poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych i ich pozycji rynkowej w łańcuchu dostaw.

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

W ramach “Europejskiego Zielonego Ładu” (EZŁ) ukierunkowanego na neutralność klimatyczną do 2050 r., państwa członkowskie zobowiązały się przeznaczyć do 2030 r. co najmniej 25% gruntów rolnych na rolnictwo ekologiczne. Rolnictwo ekologiczne poza zmianami technologicznymi i organizacyjnymi w gospodarstwie rolnym, ma stanowić jedną z form realizacji określonych celów klimatycznych i środowiskowych. Znajduje to również odzwierciedlenie w budżecie PS WPR. Na wsparcie działań prośrodowiskowych i klimatycznych przeznaczono kwotę 33 mld euro, co stanowi 11% budżetu WPR.

Plan określony w EZŁ na etapie opracowania PS WPR został zmodyfikowany i tylko nieliczne państwa UE zrealizują ww. wymóg. Udział gospodarstw ekologicznych oraz zobowiązania poszczególnych państw wspólnoty dotyczące produkcji metodami ekologicznymi zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2

Gospodarstwa ekologiczne w wybranych krajach Unii Europejskiej w latach 2020 i 2030

Wyszczególnienie	Udział % gospodarstw ekologicznych w 2020 roku	Planowany % udział gospodarstw ekologicznych w 2030 roku
Unia Europejska	9,07	-
Polska	3,5	7,0
Niemcy	9,6	30,0
Francja	8,7	18,0
Dania	11,5	20,0
Hiszpania	10,0	20,0
Holandia	4,0	-

Wyszczególnienie	Udział % gospodarstw ekologicznych w 2020 roku	Planowany % udział gospodarstw ekologicznych w 2030 roku
Austria	25,3	30,0
Włochy	16,0	25,0
Szwecja	20,3	30,0
Malta	0,6	5,0
Litwa	8,0	15,0
Łotwa	14,8	20,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Approved 28 CAP Strategic Plans (2023-2027) Summary overview for 27 Member States Facts and figures”.

W ramach EFFROW znaczne środki finansowe – 10% budżetu WPR przeznaczono na wsparcie interwencji o charakterze inwestycyjnym. Realizowane one będą w formie grantów lub instrumentów finansowych a ich ich relokacji dokonano wg zasady:

- 1) ON Farm** – inwestycje w produkcję – rozwój technologiczny i poprawa wydajności, efektywności produkcji. W założeniu obejmie około 400 tys. gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej, w tym wybranych krajach wspólnoty jak np. Polska, Rumunia, kraje bałtyckie, Węgry – również małe gospodarstwa;
- 2) OFF Farm** – inwestycje produkcyjne – rozwój współpracy, wzmocnienie pozycji rolników w łańcuchu wartości dodanej m.in. poprzez marketing produktów rolnych, sprzedaż produktów rolnych, przetwórstwo, itp.

W PS WPR założono, że środki finansowe przeznaczone przez poszczególne państwa na interwencje związane z działaniami inwestycyjnymi pozwolą na skorzystanie od 0,1% uprawnionych

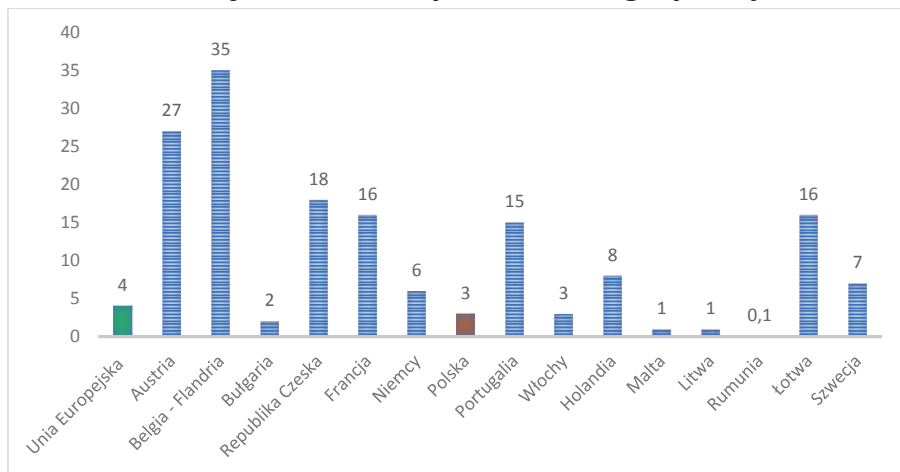

gospodarstw w Rumunii do 35% w belgijskiej Flandrii (szczegóły zaprezentowano na wykresie 2).

Wykres 2

**Procentowy udział gospodarstw, które mogą otrzymać
dofinansowanie do inwestycji, restrukturyzacji
i zwiększenia efektywności energetycznej**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Approved 28 CAP Strategic Plans (2023-2027) Summary overview for 27 Member States Facts and figures”.

Trzecim obszarem realizowanym w ramach EFFROW jest rozwój obszarów wiejskich. Obecnie na obszarach wiejskich zamieszkuje około 130 mln ludzi, co stanowi 30% mieszkańców Unii Europejskiej. Działania w tym zakresie obejmują przede wszystkim:

- 1) Program LEADER;
- 2) Rozwój infrastruktury społecznej i technicznej na obszarach wiejskich;
- 3) Rozwój krótkich łańcuchów dostaw.

W ramach PS WPR zdecydowano m.in. o zwiększeniu finansowania programu LEADER (skierowanego do jednostek samorządowych i wspólnot lokalnych) z poziomu dotychczasowego 5,5 do 7,7% budżetu WPR. Szacuje się, że z lokalnych strategii rozwoju korzysta, w różnorakiej formie 65% mieszkańców obszarów wiejskich. Wsparcie kierowane jest także do 2600 Lokalnych Grup Działania. Działania realizowane w ramach LEADER mają służyć budowie kapitału społecznego, rozwojowi usług społecznych, wzmocnieniu oraz poprawie usług publicznych.

Rozwój obszarów wiejskich to inicjatywy takie jak: wzmocnienie potencjału społeczno-ekonomicznego wsi i mniejszych miejscowości, w tym rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, tworzenie tzw. Smart Village. 7 krajów członkowskich, w tym Polska, przedstawiło konkretne plany, strategie tworzenia Smart Village (w ramach PS WPR zaplanowano realizację około 629 projektów).

W ramach rozwoju krótkich łańcuchów dostaw działania zmierzają do wzmocnienia pozycji rolnika w procesie sprzedaży produktów rolnych realizowanego m.in. w formie współpracy, kooperacji pomiędzy rolnikami, a także mieszkańcami obszarów wiejskich.

Minął rok od wdrożenia krajowego Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, w trakcie którego poznaliśmy zasady przyznawania płatności bezpośrednich, w tym warunkowość i eksochematy, zebraliśmy pierwsze doświadczenia związane z naborem wniosków dla wybranych interwencji PS WPR. Centrum Doradztwa Rolniczego przeprowa-

strona główna

■ Plan strategiczny
Wspólnej Polityki Rol-
nej z perspektywy Unii
Europejskiej

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

dziło wiele szkoleń i działań informacyjnych na temat PS WPR.

Szczegółowe informacje dotyczące PS WPR UE znajdują się na stronie Komisji Europejskiej w zakładce dotyczącej Rolnictwa i leśnictwa, a na poziomie krajowym w dokumencie Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz aktach prawnych i wytycznych krajowych publikowanych m.in. przez ARiMR.

Łukasz Bocheński, CDR Oddział w Poznaniu

Opracowano na podstawie:

1. https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans_en#assessment
2. <https://www.gov.pl/web/wprpo2020/plan-strategiczny-dla-wpr-na-lata-2023-2027-wersja-pelna-22-i-wersja-skrocona-22>

strona główna

■ Tereny podmokłe i torfowiskowe – gdzie ich szukać?

Tereny podmokłe i torfowiskowe – gdzie ich szukać?

W grudniowym numerze Horyzontu CDR (6/2023) przytoczone zostało kilka definicji związanych z terenami podmokłymi i torfowiskowymi. Dla przypomnienia również kilka definicji mokradeł. Zapożyczając z tych definicji, jak i przedstawiając obrazowo, siedlisko terenu podmokłego czy torfowiska można opisać jako miękkiego dywan. Dywan, po którym przechodząc zatapiamy swoje stopy, a uginające się podłoże powoduje wypływanie nadmiaru wody podczas nacisku na podłoże.

Torfowiska to odkładające się nieprzerwanie milimetr po milimetrze osady jezior i torfu, dobrze zachowane dzięki konserwującym właściwościom beztlenowych środowisk ze szczątkami roślin i zwierząt. Tereny podmokłe i torfowiskowe można zaobserwować na podmokłych łąkach, w lasach z obszarami zagłębionymi w sposób naturalny, gdzie nagromadziła się przez lata spływająca materia organiczna. W parkach narodowych, w parkach krajobrazowych, na użytkach ekologicznych, na obszarze Natura 2000, wszędzie tam gdzie decydującą rolę mają warunki hydrologiczne. Są to tereny trudno dostępne wskutek wysokiego poziomu wody gruntowej. Bariera wodna i słabo przepuszczalne podłoże sprawiają, że tereny podmokłe i torfo-

wiska postrzegane są jako błoto, czasami bagno, zapadające się, niestabilne, niebezpieczne miejsce. Nie zmienia to faktu, że na terenach podmokłych jest ukrytych wiele fantastycznych elementów, o które warto poszerzyć swą wiedzę.

- Około 40% gatunków roślin i zwierząt na świecie zależy od terenów podmokłych,
- Różnorodność biologiczna terenów podmokłych dostarcza żywności, czystej wody i miejsc pracy,
- Buforowanie przez tereny podmokłe nadmiaru opadów i wylewu rzek, i mórz chroni przed powodzią i sztormami,
- Utrzymanie dobrze zarządzanych nienaruszonych ekosystemów i rodzimej różnorodności biologicznej, może chronić człowieka przed rozprzestrzenianiem się chorób.

Z obszarami podmokłymi i torfowiskami ściśle łączy się Światowy Dzień Mokradeł, który obchodzimy na pamiątkę podpisania Konwencji Ramsarskiej w 1971 roku. W 2024 roku był to dzień 2 lutego. W obchody corocznego święta włączają się różne środowiska naukowe, przyrodnicze, organizacje społeczne, organizując różnorodne inicjatywy poprzez jednostki łączące swoje siły na rzecz ochrony, badań i popularyzacji obszarów wodno-błotnych.

Tegoroczna edycja Światowego Dnia Mokradeł przebiega pod hasłem „Mokradła i ludzie: splecione losy”, organizatorzy mogą dodawać różne akcenty regionalne, koncentrując się np. na torfowiskach węglanowych, gdzie prowadzone są aktywne działa-

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

strona główna

■ Tereny podmokłe i torfowiskowe – gdzie ich szukać?

nia naukowe, monitoringowe i ochronne. Obszary te są niezwykle cenne w skali lokalnej i krajowej, a jednocześnie stosunkowo mało znane.

Podczas spotkań można dowiedzieć się czym są torfowiska, z jakimi wyzwaniami wiąże się ich ochrona i jakie zagrożenia są dla tych ekosystemów szczególnie dotkliwe. Naukowcy, praktycy ochrony mokradeł, przedstawiciele jednostek samorządowych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów gospodarczych przybliżą temat monitoringu przyrodniczego, usług ekosystemowych, a także przyszłości tych terenów. Różne debaty mogą przybliżyć jak i wzajemnie przeniknąć wiedzą o tych terenach wśród osób aktywnie zajmujących się tą tematyką, jak i do wszystkich tych, którym los torfowisk nie jest obojętny.

Innym przykładem obchodów Światowego Dnia Mokradeł mogą być wspólne działania w zakresie ochrony czynnej, polegające na usunięciu krzewów i podrostów drzew, wkraczających na torfowiska w jego centralnym obszarze, jak i w obrębie ścieżek przyrodniczych często położonych na Obszarze Natura 2000. W akcjach mogą brać udział wolontariusze, gotowi do pracy fizycznej podczas wycinania podrostów, jak i dorosłych drzew dla których torfowisko nie jest naturalnym miejscem występowania, bo zbyt podmokłe warunki nie pozwolą nigdy osiągnąć właściwego wzrostu i materiału w postaci drewna.

Kolejnym wymiarem obchodów mogą być edukacyjne zajęcia terenowe, które pozwolą przyrzeć się z bliska przyrodniczej różnorodności mokradeł. Zajęcia prowadzić można od wiosny do

jesieni, tak aby pokazać całe spektrum występujących gatunków roślin i świata fauny.

Światowy dzień Mokradeł przybliży nas i pokazuje ich walory. Skanalizowana turystyka w postaci szlaków i ścieżek dydaktycznych pozwoli na dotarcie do trudno dostępnych miejsc, a udział w przywracaniu tych siedlisk pokazuje, że mogą one dobrze służyć społeczeństwu i przyrodzie.

Tereny mokradłowe w aurze zimowej i jesiennej.
(Fot. Iwona Świechowska, CDR/O Poznań).

Inną dobrą praktyką dla ochrony obszarów podmokłych **jest interwencja rolno-środowiskowo-klimatyczna**, która w swej konstrukcji wspiera Ochronę cennych siedlisk i zagrożonych gatunków na obszarach Natura 2000 i poza obszarami Natura 2000. Celem interwencji jest utrzymanie, zapobieganie pogarszaniu się lub przywrócenie właściwego stanu ochrony cennych siedlisk przyrodniczych, których występowanie jest uzależnione od prowadzenia działalności rolniczej.

Wspierane siedliska przyrodnicze to m.in.: zalewowe łąki sełnicowe i słonorośla, półnaturalne łąki wilgotne, torfowiska.

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

Stawki płatności w zależności od siedliska wynoszą od 912 do 1 612 zł/ha. Rolnik zainteresowany takim działaniem podejmuje 5-letnie zobowiązanie, wykonuje ekspertyzę przyrodniczą i co-roczenie wniośkuje o dofinansowanie wraz z wnioskiem o płatność bezpośrednią.

Słonorośla z dominacją świbki morskiej, storczyk błotny na mokradłach
(Fot. Adam Krupa).

Wspierając swoim uczestnictwem Światowe Dni Mokra-
deł i wyszukując w swoim gospodarstwie tereny podmokłe i torfo-
wiskowe, za które możemy być nagrodzeni dodatkowym dofi-
nansowaniem, wpływamy na zachowanie tych siedlisk, bo raz
osuszone torfowisko trudno przywrócić do stanu pierwotnego.

Iwona Świechowska, CDR Oddział w Poznaniu

Opracowano na podstawie:

1. www.bagna.pl
2. <https://www.youtube.com/watch?v=o2V7903trX4>
3. Krupa A. Krupa K. Bolewicz-Tatka A., Świechowska I., 2013, *Cenne przyrodni-
czo siedliska w gospodarstwie rolnym -zdjęcia*

strona główna

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE

HORYZONT CDR
NR 1/2024

**Elektroniczny biuletyn informacyjny wydawany przez
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie**

Rada Programowa

w składzie: Adrianna Bolewicz-Tatka, Aleksander Bomberski
Barbara Grygo, Bartłomiej Kołacz, Elżbieta Kmita-Dziasek,
Iwona Kajdan-Zysnarska, Dariusz Pomykała.

Opracowany przez Zespół Redakcyjny w składzie: Adrianna Bolewicz-Tatka,
Mariusz Gutowski, Jacek Hanasko, Justyna Stawna, Alicja Zygmantowska.

Projekt graficzny: Alicja Zygmantowska

Adres Redakcji: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Poznaniu,
ul. Winogrody 63, 61-659 Poznań, e-mail: redakcja.horyzontcdr@cdr.gov.pl

Dystrybucja elektroniczna: CDR O/Poznań, e-mail: horyzontcdr@cdr.gov.pl

Wersja internetowa: <http://www.cdr.gov.pl>

Zdjęcia: archiwum CDR, Adobe Stock

*Redakcja wyraża zgodę na kopiowanie, reprodukcję i rozpowszechnianie w celach
niekomercyjnych, w całości lub w części materiałów tekstowych. Podmiot korzystający
z materiałów tekstowych opublikowanych na stronach biuletynu zobowiązany jest do za-
mieszczenia informacji o ich pochodzeniu. Zabronione jest kopiowanie, reprodukcję
i rozpowszechnianie materiałów graficznych tj. zdjęć, ilustracji, rycin, itp.*

Zapraszamy do współpracy

Zagadnienia Doradztwa Rolniczego

[www.cdr.gov.pl/Zagadnienia Doradztwa Rolniczego](http://www.cdr.gov.pl/Zagadnienia_Doradztwa_Rolniczego)

KWARTALNIK

ISSN 1232-3578

e-ISSN 2719-8901

Czasopismo naukowe

publikujące artykuły z zakresu rolnictwa, rozwoju
obszarów wiejskich, nowych rozwiązań i technologii
w rolnictwie oraz ochronie środowiska, a przede wszystkim
poświęcone metodyce i zagadnieniom przydatnym
w pracy doradcy rolniczego

Jesteśmy

W bazach czasopism naukowych:

- Index Copernicus
- Polska Bibliografia Naukowa
- AGRO
- CEJH
- Biblioteka Nauki

Redakcja

przyjmuje artykuły naukowe, przeglądowe, krótkie
komunikaty w języku polskim wraz ze streszczeniami
i słowami kluczowymi w języku polskim i angielskim

Zapewniamy

bezpłatną publikację artykułów w czasopiśmie oraz pełen
dostęp do artykułów na stronie internetowej www.cdr.gov.pl

- możliwość zamieszczania zdjęć i wykresów w kolorze
- podwójną recenzję artykułów
- opracowanie redakcyjne tekstu

Punktacja MEIN - 20 pkt.

WYDAWCA

CENTRUM DORADZTWA
ROLNICZEGO W BRWINOWIE
ODDZIAŁ W POZNANIU

STOWARZYSZENIE
EKONOMISTÓW ROLNICTWA
I AGROBIZNESU

REDAKCJA KONTAKT

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE
ODDZIAŁ W POZNANIU
ul. Winogrody 63, 61-659 Poznań
Sekretariat tel. +48 61 823 20 81
Redakcja tel. +48 61 648 62 41
e-mail: kwartalnik@cdr.gov.pl

Kontakt:

e-mail: kwartalnik@cdr.gov.pl

j.stawna@cdr.gov.pl

tel. +48 61 823 20 81 w. 011

